

Komenský vykládá Komenského

Citáty Jana Amose Komenského

Epizoda 06 – Cestou k moudrosti

Každý člověk má být filosof

Tedy nikdo z lidí nemá být nefilosofem, neboť byl stvořen jako rozumný tvor a dostal rozkaz pozorovat podstaty věcí a ukazovat je jiným. Nikdo nemá být nekrálem, neboť byl určen k řízení nižších tvorů, sebe samého a svých bližních. Nikdo nemá být neknězem, neboť byl povolán, aby sloužil Bohu stvořiteli za sebe i za nižší tvory, a byl zavázán, aby s sebou také jiné lidi k tomu přiváděl. Není tedy nikoho, komu by moudrost nebyla potřebná, i když jeden je postaven na vyšší stupeň než druhý: nikdo nesmí být zanedbáván zcela. *Obecná porada o nápravě věcí lidských III. 23–24*

Domněnky a pravda

Diakritika je umění rozlišovat domněnky od pravdy. Nutnost: poněvadž žijeme v době, v níž vládou domněnky a každodenně se rodí nové, týkající se téměř všech článků víry i víry samé, stejně jako základních otázek filosofických a filosofie vůbec, stává se, že ti, kteří se zabývají studii, stanou často na rozcestí, odkud se názory rozbíhají dvěma, třemi nebo i více směry. Proto je velmi potřebné, abychom měli jakési všeobecné pravidlo, které by zabránilo odbočit od cesty správné. Není dnes totiž nic tak nepravdivého, aby se to někomu nezdálo pravdivým, ani tak nesmyslného, aby v tom zase jiný nenalezl zalíbení a nedal k tomu souhlas. Zdá se sice, že většina věcí lidských je pravdivá, avšak přesto i ty jsou smíšené s nepravdivými a uznávají se za správné, aniž by byly dostatečně prozkoumány, poznány a schváleny. Tak se zde bez ladu a skladu mísí nejasné s jasným a nejisté s jistým. *Obecná porada o nápravě věcí lidských II. 104*

Mluvit věci, ne slova

Jazyka musíme užívat ve prospěch bližního, nikoli ve prospěch vlastní. (Sám pro sebe mluví hlupák. Ale proč? Tak jako tak chápe své myšlenky i bez zvuku svého hlasu. A co se děje zbytečně, děje se neúčinně.)

1. Mluvit se má tam, kde je to nutné, a kde to nutné není, má se mlčet. Jinak dojde ke zneužívání jazyka.
2. Pokud mluvíš, říkej věci, a ne slova. Slova jsou totiž obaly věcí, a když obaly zbavíš obsahu, k čemu pak budou? Věci budou k užítku, jestliže budou správně vyjádřeny. Proto nemluv tak, aby ses zalíbil, ale abys vzdělával, ne tak, abys ukazoval vnější lesk věci, ale věc samu. Pravdě přísluší prostá řeč.
3. Kde nejsou nutná slova, nýbrž skutek, tam vykonej skutek a šetři slovy. Nemocný nehledá lékaře výmluvného, ale schopného léčit lidi (Seneca, list 75). Ó, jak mnoho je těch, kteří činí slova, zatímco mají činit skutky! Většina toho, co říkají smrtelníci, je bezmyšlenkový zvuk a bezobsažný hluk.

Obecná porada o nápravě věcí lidských II. 218

Řeč je kreslený obraz věcí

Z toho plyne za prvé, že řeč je kreslený obraz věcí. neboť není o ničem jiném než o věcech. Za druhé, řeč se děje o věcech nepřítomných nebo jakoby nepřítomných. Je-li totiž věc přítomna, raději na ni ukážeme, než abychom se namáhali kreslit její obraz slovy. Vždyť přímý pohled na věc je za tisíc slov nebo za jakékoli slovní popisy. Proto říká Seneca: Kdyby se mohlo uskutečnit, co cítím, raději bych to ukázal, než vyslovoval. Za třetí, řeč se děje mezi více osobami. Neboť proč by někdo mluvil sám k sobě, když přece představy své myslí vidí ve svém nitru? *Obecná porada o nápravě věcí lidských III. 180*

Kdokoli se může mýlit

Světlo se o sebe nikdy nebojí, má-li se utkat s temnotou, ani zlato se nebojí ohně. Bůh Izraele připustil, aby byl umístěn vedle Dáгона (1S 5,2) nebo vzýván spolu s Baalem (1Kr 18,24). Necht' se tedy ani žádná pravda (filosofická, teologická nebo politická) nestrachuje, když se má měřit s omyly, protože ve všeobecné harmonii pravd nemůže zaniknout nic než nepravda. A jestliže se tedy do tvého světla přimíchalo něco tmy, do tvého zlata něco strusky, do tvých pravd něco omylů a jestliže se tvému Bohu připletli do cesty nějací nebohové, proč by sis neměl přát, aby se ty příměsí rozptýlily, vypálily, zmizely a zanikly? Ať každý z nás říká to, čemu kdysi svůj lid naučil Bůh: Bohové, kteří neudělali nebe ani zemi, ať zmizí ze země, aby nebyli pod nebesy (Jr 10,11).

Není ovšem pro člověka nic lehčího než představovat si, že už objevil pravdu, že už ji má ve své moci. Mají k tomu sklon i ti, kteří se mýlí, poněvadž si snadno představujeme to, co bychom si přáli (a každý člověk si přece přeje nemýlit se). Protože však rozvážný člověk vždy chová spíše obavy než naděje, i my se stále budeme muset obávat, abychom se nemýlili, nechceme-li ovšem být úmyslně nerozvážní. *Obecná porada o nápravě věcí lidských I. 211*

K čemu je dobrý dějepis

Protože historie má být pamětí minulých věcí, zrcadlem budoucích a usměrňovatelkou přítomných, musí správně, pečlivě a uvážlivě zaznamenávat, co se stalo, ne pouze následky, ale spíše příčiny, rozhodující momenty, rozhodnutí sama, snahy a zásahy náhody, pokud to přispívá k věci. Ze zkušenosti totiž nenačerpáme více moudrosti než z historické dovednosti. Neboť první vysvětluje jen příčiny, druhá ukazuje také příklady, které činí cestu snazší a kratší.

A ještě více musíme ocenit to, že lidská historie je živým zrcadlem marnosti věcí, protože pod nebem není nic stálého, všechno pomíjí, což u těch, kteří uvažují zbožně, vzbuzuje bázeň před Bohem.

Konečně slouží k praktickému napodobení, aby nás to, co nějaký člověk vykonal chvályhodného, podnítilo ke stejnému jednání (pokud to odpovídá postavení, v němž se nacházíme) a abychom se vyhýbali všemu, co bylo spácháno potupného a zločinného. Historikové jakožto historikové, tj. lidé teoreticky zběhlí v událostech starých dob a nedbající na praktické řízení současných událostí, se podobají lidem vyprávějším o vybraných hostinách, jež se konaly v minulosti, přičemž nyní se již žádných neúčastní. Užitek historie má být stejný jako u zrcadla, tj. má být vidět lesk ctností, jež bychom měli napodobovat, stejně jako mají být vidět skvrny špatností, jichž se máme vyvarovat. A proto se historie nemá číst jen kvůli duchu, ale se zřetelem na stálé porovnání s dnešní dobou, osobami, činy a následky. *Obecná porada o nápravě věcí lidských II. 115–116*

Jak moudře žít

Naprosto nemluvil naprázdno, kdo řekl: Mnoho jsem se naučil od svých učitelů, více však od svých spolužáků, ale nejvíce od svých žáků. Neboť tvořením utváříme sebe, a teprve když pracujeme, stáváme se mistry v práci. Každému je zde svěřeno jeho vlastní stádečko (ve škole, v církvi, ve státě nebo také v domácnosti) a cokoli musí ohledně nich konat, v tom mu budou neustálými učiteli. Ovšem i pravá školská metoda tvoří utvářením, to jest, stálým převáděním teorie v praxi činí žáky znalými práce... Teoretik bez praxe je knižní plavec, který si sedí klidně v lavici a popisuje znamenité přístavy, skaliska a předhoří, skylly a Charybdy; nakonec vede loď výborně po kuchyni nebo na stole. Kdyby však vstoupil na moře a svěřil bys mu kormidlo trojveslice, na skaliska, která předtím tak dobře znal, narazí... Cílem bude moudrá správa života a všeho, co činíme a snášíme (zejména uplatňování lásky). Cílem bude dbát, aby nám, přeneseným do životního shonu a zaměstnání, nepřišlo nazmar nic ze vzdělání, mravů a zbožnosti, jež jsme nahromadili v letech mládí, ale spíše, aby se všechno teprve teď opravdu využilo. Vždyť celý užitek moudrosti spočívá v moudrém užívání života. *Obecná porada o nápravě věcí lidských III. 123*

Citáty jsou vybrány z těchto knih Jana Amose Komenského a vztahují se vždy k obsahu jednotlivých dílů animovaného seriálu:

KOMENSKÝ, J. A. *Obecná porada o nápravě věcí lidských*, I., II., III., Praha: Nakladatelství Svoboda, 1992.

KOMENSKÝ, J. A. *Labyrint světa a ráj srdce*, Žandov: Nakladatelství Poutníkova četba, 2010.

KOMENSKÝ, J. A. *Unum Necessarium - Jedno nezbytné*, Praha: Nakladatelství Kalich, 1999.

KOMENSKÝ, J. A. *Předehra pansofie, Objasnění pansofických pokusů*, Praha: Nakladatelství Academia, 2010

KOMENSKÝ, J. A. *Didactica*. In Dílo Jana Amose Komenského Opera omnia, sv. 11, Praha: Nakladatelství Academia, 1973

KOMENSKÝ, J. A. *Epistula ad Montanum*. In Dílo Jana Amose Komenského Opera omnia, sv. 1, Praha: Nakladatelství Academia, 1969

Odkazy u citátů z Obecné porady o nápravě lidských jsou ve formátu svazek (římskými číslicemi) a číslo stránky.

ČESKÉ STUDNY

